

INNOVATIVE
WORLD

ISSN: 3030-3079

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

SHARQ AKADEMIK VA KO'P TARMOQLI
TADQIQOTLAR JURNALI

Scientific Journal

@www.innoworld.net

+998 33 5668868

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

Volume 4, Issue 1
2026

Journal has been listed in different indexings

Google Scholar

doi[®] digital object
identifier

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Directory of Research Journals Indexing

The official website of the journal:

www.innoworld.net

Uzbekistan-2026

Педагогика олий таълим муассасалари талабаларининг мутахассислик салоҳиятларини ривожлантириш

Тўйчиев Шерзод Шукириллаевич

“Мақтабгача ва бошланғич таълим кафедраси” катта ўқитувчиси, “Иқтисодиёт ва педагогика” университети,
sherzodtuychiyev368@gmail.com.

Аннотация: Ушбу мақолада ўқув сифатини таъминлаш ва назорат қилиш учун педагогика олий таълим муассасалари талабаларини ўқитиш жараёнида юзага келадиган илмий, техник ва касбий муаммоларни ҳал қилиш ва таҳлил қилишда масалали ёндошув асосида талабаларнинг касбий компетентлигини ривожлантиришнинг мақсади очиқ берилган.

Калит сўзлар: таълим, фаолият, масала, масалали ёндошув, педагогика, анализ, синтез, компетентлик, касбий компетентлик, математик интуиция, излаш-тадқиқотчилик, компонент, функция.

Таълим жараёнида ўқув масалаларини ечиш бўйича фаолият аввало билишга оид ўқув фаолиятига, ўқиш жараёнида амалга ошириладиган фаолиятга тааллуқли бўлиб, уни амалга ошириш усуллари ва масалаларни ечишда қўлланиладиган методлар тизимининг асосини ташкил этади. Билишга оид ўқув фаолияти қуйидагилар орқали амалга оширилади:

1) билишнинг умумий методлари: анализ ва синтез, таққослаш, умумлаштириш, мавҳумлаштириш ва аниқлаштириш, аналогия, индукция, дедукция ва бошқалар;

2) ўқув фаолияти структурасига кирувчи ўқув амалларини ва операцияларни амалга оширишнинг махсус усуллари.

Педагогика олий таълим муассасалари талабаларининг касбий компетентлигини самарали ривожлантириш мақсадида масалали ёндашувдан фойдаланиш орқали уни амалий масалалар ва касбий йўналтирилган хусусиятдаги масалаларга ажратилади.

Тадқиқотларда ва адабиётларда амалий масала тушунчаси турлича талқин этилади. Баъзи бир тадқиқотчилар табиий тилдан математик тилга ўгиришни талаб этувчи масалани амалий деб ҳисоблайдилар, бошқалар амалий масала унинг ифодаси ва ечиш усулларига кўра амалий, яъни амалиётда юзага келадиган масалаларга яқинроқ бўлиши керак деб ҳисоблайдилар.

Масалали ёндашув – бу турли-туман ўқув вазифаларини ўргатиш мазмунидаги кенг ифодалаш. Улар орасида:

- а) талаба ечиш асосида у ёки бу ўқув муаммони англайдиган масала;
- б) белгиланган муаммоли вазиятни ҳал этиш босқичларини ифодаловчи масалалар кетма-кетлиги;
- с) талабалар томонидан мустақил ечиладиган излаш-тадқиқотчилик хусусиятидаги масалалар;

d) мустаҳкамловчи хусусиятдаги машқ қилиш масалалари (назарий материалга нисбатан).

Масалали ёндашув масалани талаба фаолияти мазмуни ва усулларини белгиловчи объект сифатида кўради. Масала таълим оловчини маълум билим, кўникма, малакалар тизимини шакллантириш бўйича ишни мустақил яқунлаш зарурати олдига қўяди ва бу орқали уни ёндашадиган ақлий схемалар ва қоидаларни онгли ва фаол англашга ундайди шу билан бирга масаланинг мазмуни ва унинг ечими махсус фанлардан билимларни талаб этади. Амалий масалаларни ечиш талабаларда, ўз ғоясини амалга ошириш қобилиятини ривожлантиришга кўмаклашади.

Педагогика олий таълим муассасалари талабаларининг касбий фаолиятида фундаментал фанлар билан биргаликда назарий механиканинг динамика-кинематика масалалари, материаллар қаршилигидаги эгилиш - букилишга оид масалалар, энергетиканинг энергия тежамкорликка оид масалалар, қурилиш соҳасидаги геодезик ўлчашлар назариясига оид ва шуларга ўхшаш бир қатор касбий фаолиятдаги масалалар фундаментал фанлардан ўзлаштирган масалалар ечиш бўйича билимлари асосида ечилади.

Масалали ёндошувнинг аҳамияти, талабаларга амалий — касбий аҳамиятдаги масалаларни ечишни ўргатиш уларнинг онгида математик моделлаш усулларини шакллантиришга олиб келади ҳамда талабалар ҳаётий касбий амалий масалаларни ечишда фундаментал фанлар бўйича асосий тушунчалар ва билимларни самарали қўлланилишини кузатадилар ва ўқитишда масалали ёндашув орқали уларнинг ижодкорлик қобилиятлари ривожлантирилади. Методик аҳамияти эса, аввало уларни амалга ошириш давомида талабаларда нафақат фундаментал билимларга барқарор қизиқиш, балки уларнинг ечимига ҳақиқий мазмун масалаларини қўллаш эҳтиёжи шаклланишидан иборатдир ҳамда талабаларга фундаментал билимларни ўргатиш самарадорлигини таъминлаш мақсадида фанлараро ўзаро аълоқадорликни йўлга қўйиш ва уни ривожланириш кераклигини кўрсатади.

Масалани ечиш жараёни фикрлаш учун хос бўлган операциялар мажмуи: таққослаш, таҳлил ва синтез, мавҳумлаштириш ва умумлаштиришни қўллаш билан амалга оширилади. Таққослаш ҳодисалар, билимларни таснифлашга олиб келади. Таҳлил ва синтез фикрлаш актини яқунламайди. Унинг аҳамиятли томонлари мавҳумлаштириш ва умумлаштириш ҳисобланади.

Бажариладиган вазифаларидан ташқари, ихтиёрий масала ўзида тузилмани ифодалайди, улар асосида турли классификациялар тузилади:

- масалаларнинг структуравий-компонентли таркиби
- фаолият компонентлари
- фаолиятнинг тузиладиган компонентининг янгилиги
- субъектнинг масалани ечишдаги фикрлаш фаолияти тури
- масалаларнинг функционал хусусиятлари ва бошқалар.

Л.М. Фридман [6;224-1486] классификациясида масалаларда қўлланилиши мумкин бўлган дарснинг тузилмавий компонентларига урғу

берилган (мотивация, янги материалнинг баёни, кўникма ва малакаларни ҳосил қилиш ва бошқалар). Методик жиҳатдан А.Д.Семушин ва К.И.Нешков масалаларнинг қуйидаги турларини ажратадилар[7;26-296]:

- дидактик функцияли масалалар;
- билишга оид функцияли масалалар;
- ривожлантирувчи функцияли масалалар.

Хозирги замон дидактикасида Ю.М.Колягин, Ж.Икромов ва Н.Ғайбуллаев каби методистлар масала ва мисолларнинг бажарадиган функциясини қуйидаги турларга ажратишади[6;462-926]:

1. Масаланинг таълимий функцияси
2. Масаланинг тарбиявий функцияси
3. Масаланинг ривожлантирувчи характердаги функцияси
4. Масаланинг текширув характердаги функцияси

Бу функцияларни алоҳида кўриб чиқамиз:

1. Масаланинг таълимий функцияси ўрганилган назарий маълумот, тушунча ва хулосаларнинг аниқ масала ёки мисолларга тадбиқи натижасида мустаҳкам фундаментал билим ва малакалар ҳосил қилиш орқали амалга оширилади.

2. Масаланинг тарбиявий функцияси илмий дунёқарашни шакллантиради ва ривожлантиради, ҳамда уларни меҳнатга муҳаббат руҳида тарбиялайди.

3. Масаланинг ривожлантирувчи характердаги функцияси мантиқий тафаккур қилиш фаолиятини ривожлантиради. Психологиядан маълумки, мантиқий тафаккур қилиш фаолияти тафаккур операциялари(таққослаш, анализ-синтез, умумлаштириш, аниқлаштириш абстракциялаш ва классификациялаш) орқали амалга оширилади[4;354-1836].

4. Масаланинг текширув характердаги функцияси ўз ичига қуйидагиларни олади:

- 1) Талабаларнинг назарий олган билимлар даражаси
- 2) назарий олган билимлар билимларин амалий характердаги мисол ва масалалар ечишга тадбиқи
- 3) хулосалар чиқариш даражалари
- 4) мантиқий тафаккур компетенцияларини ривожлантириш даражалари

Касбий-амалий масалаларни ечиш орқали эса талабаларда креатив ёндошувларга хос бўлган амалий билимлар ривожлантирилади. Мазкур топшириқларни бажариш билимларни базавий даражада ўзлаштиришни талаб этади, мазмунли хотиранинг ривожланишига кўмаклашади ва далилий материални ўзлаштирилишини таъминлайди. Бунда талабаларда мантиқий фикрлаш ривожланади, асосли билимларни ностандарт вазиятда қўллаш малакалари шаклланади. Касбий компетентликни риволантириш жараёнини фундаменталлаштириш принципини амалга ошириш мақсадида биз ўқитишда масалали ёндашув асосида ўқитиш аҳамиятли эканлигини такидлаб, ўқитишда касбий-амалий мазмундаги масалалардан фойдаланишни таклиф этамиз.

Адабиётлар:

1. Алимов Б.Н. Компетенциявий ёндашув – ўқувчиларнинг математик саводхонлиги ва маданиятини ошириш воситаси сифатида. // «Ўзлуксиз таълим» илмий-услубий журнали. № 1. 2015. – 128 б.
2. Алихонов С. Математика ўқитиш методикаси. – Тошкент: Ўқитувчи, 2011. – 354 б.
3. Турдиев Н.Ш. Масалалар ечиш орқали ўқувчида таянч компетентликни шакллантириш // Ўзлуксиз таълим. - 2016. - №4. - Б. 23-29
4. Колягин Ю.М. Методика преподавания математики. Общая методика. Учеб. Пособие для вузов физ.-мат. фак.-тов пед. институтов / Ю.М.Колягин , В.А. Оганесян. - М: Просвещение, 1975. - 462 с.
5. M.Sh., S. (2022). MUSIQIY TA'LIM TIZIMIDAGI TARBIYAVIY YANGI G'OYALAR VA YO'RIQNOMALAR. MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS, 183-189.
6. To'ychiyev Sherzod Shukirillayevich, H. S. (2022). SIFATLI MOMIQ OLISHDA ARRA JINING YAXSHILASH. JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS, 138-145.
7. М.Ш., Ш. (2021). ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ. MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS, 197-204
8. Туйчиев Шерзод Шукириллаевич, Х. С. (2022). МОМИҚ ОЛИШ ВА ЧИГИТНИ ЎТКАЗИШ БЎЙИЧА ЛИНТЕРЛАШ ЖАРАЁНИИНГ ИШ УНУМДОРЛИГИНИ ОШИРИШ. JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS, 146-156.

